

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA VA CHORVACHILIKNI
RIVOJLANTIRISH QO'MITASI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI NUKUS
FILIALI**

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro
ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari**

TO'PLAMI

13-noyabr 2025-yil

СБОРНИК материалов

**международной научно и научно-технической конференции на тему
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**

13 ноября, 2025 г

**International scientific and scientific-technical conference
"ACTUAL PROBLEMS OF VETERINARY MEDICINE AND LIVESTOCK
AND THEIR SOLUTIONS"**

November 13, 2025

NUKUS-2025

“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”
Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari [Matn]: to‘plam / Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali. – Nukus: “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025. – 389 b.

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi

Tashkiliy qo‘mita raisi: Esimbetov Adilbay Tlepovich, b.f.d., professor;

Tashkiliy qo‘mita raisi muovini: Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, v.f.n.;

Tashkiliy qo‘mita kotibi: Rozumbetov Kenjabek Umar og‘li, b.f.f.d.;

D. Bazarbayeva – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Tashkiliy qo‘mita a‘zolari:

Sh. Jabbarov – O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, veterinariya fanlari doktori, professor.

X. Yunusov – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti rektori, biologiya fanlari doktori, professor.

M. Y. Karpuxin – Ural davlat agrar universitetining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, agrar fanlar doktori, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

N. G. Malkov – N. F. Vereshagin nomidagi Vologda davlat sutchilik akademiyasi rektori, texnika fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi)

A. Abdurasulov – Qirg‘iziston Respublikasi O‘sh davlat universiteti “Veterinariya meditsinasi va biotexnologiyasi” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, professor. (Qirg‘iziston Respublikasi)

R. Miqtibayeva – Qozog‘iston milliy agrar tadqiqot universiteti “Mikrobiologiya va virusologiya” kafedrasida professori, veterinariya fanlari nomzodi. (Qozog‘iston Respublikasi)

S. Mirzakulov – Olmaota texnologiya universiteti “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasida professori, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent. (Qozog‘iston Respublikasi)

Q. Atanazarov – O‘quv ishlari bo‘yicha direktor o‘rinbosari, biologiya fanlari nomzodi, dotsent.

A. Mambetnazarov – Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagog kadrlarni tayyorlash bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jalik fanlar doktori, dotsent.

A. Kaniyazov – “Veterinariya va zootexnologiya” fakulteti dekani, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

X. Mamatov – “Zootexnologiya” kafedrasida mudiri, qishloq xo‘jalik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

R. Turg‘anbayev – “Zootexnologiya” kafedrasida professori, agrar fanlar doktori

A. Kamalova – “Veterinariya meditsinasi va farmakologiyasi” kafedrasida mudiri, veterinariya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

P. Xojalepesov – “Iqtisodiyot va gumanitar fanlar” kafedrasida mudiri, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent.

R. Rzaev – “Veterinariya diagnostikasi va oziq-ovqat xavfsizligi” kafedrasida mudiri, biologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Ushbu to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2024-yil 27-dekabrda 490-son buyrug‘i bilan oliy ta‘lim tashkilotlari hamda ilmiy tashkilotlarda 2025-yilda o‘tkaziladigan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy anjumanlar, simpoziumlar, seminarlar va boshqa ilmiy hamda ilmiy-texnik tadbirlar ro‘yxati 2-ilovasiga muvofiq tasdiqlangan – 2025-yilda xalqaro miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasi asosida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialida 2025-yil 13-noyabr kuni – **“Veterinariya meditsinasi va chorvachilikdagi dolzarb muammolar va ularning yechimlari”** mavzusida o‘tkazilgan Xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik konferensiyasi materiallari asosida tuzilgan.

Konferensiyada, veterinariya sohasida faoliyat olib borayotgan universitet va filialarning professor-o‘qituvchilari, ilmiy markazlarning va insitutlarning ilmiy xodimlari, doktorantlar, magistrantlar, iqtidorli yosh tadqiqotchilarning ilmiy-tadqiqot ishlariga bag‘ishlangan maqolalar o‘rin olgan

To‘plamga kiritilgan maqolalar materiallarining to‘g‘riligi va haqqoniyligiga mualliflar mas‘ul hisoblanadi.

© Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali, 2025

© “Golden Print Nukus” nashriyoti, 2025

5. Зияутдинова А., Усмангалиева С., Еспанов Ж “ Распространение монезиоза овец”Журнал Животноводства и ветеринария №4.2024. С.9.
6. Азимов Ш.А. Фасциолёзы и аноплоцефалёзы овец и крупного рогатого скота в Узбекистане. Изд.-во «ФАН» УзССР, Ташкент, 1974. С.214.
7. Темуров У. Э “ Влияние состава почвк на распространение, сезонную динамику и преимигинальное развитие возбудителей монезиозов овец в Узбекистане” . Автор. Дисс. Канд .вет наук. 1997.С. 21-22
8. Юлдашев Н.Э. “Современные методы и средства борьбы с гельминтозами” автор.диссер. док. вет. наук . Самарканд-2018. С.3-37.
9. Курбонов Ш. Х. “Ўзбекистон шароитида қўйларнинг ичак цестодозлари ва уларнинг қўзғатувчилари”. Республика илмий амалий конференция материаллари” 12-13 май, 2023.127-130 Б.
10. Орипов А.О, Ғафуров А.Ғ., Юлдашев Н. Э ва бошқ “ Қишлоқ хўжалиги ҳайвонларининг паразитология ва инвазион касалликлари” Дарслик Тошкент -2023.54-1276.
11. Nurmanov, K., & Nurmanov, D. A. (2025). PENSIYA JAMG ‘ARMALARIDA HISOBNI TASHKIL ETISH VA XARAJATLAR SMETASI IJROSI BO ‘YICHA HISOBOTI TAHLILI. *MUHANDISLIK VA IQTISODIYOT*, 3(12).
12. Nurmanov, DA O 'zbekiston Pensiya Tizimida Pensiya Hisoblash Va To'lashni Rivojlantirishda Xorijiy Mamlakatlar Tajribasini Uyg'unlashtirish. *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot* , 2 (1), 664247.
13. Tileubayevich, N. D. A. (2024). PENSIYA TAYINLASH VA TO ‘LASH MUOMALALARINING ANALITIK VA SINTETIK HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(02), 254-262.
14. Nurmanov, D. A. Issues of Improving Accounting and Reporting of Expenses in Off-budgetary Pension Funds. *Economic Development and Analysis*, 2(1), 425-432.

QORAQALPOG’ISTONDA TUYALARNING *FASSIOLA GIGANTICA* (COBBOLD, 1855) TREMATODASI BILAN ZARARLANISHI

Safarov A.A.¹, Kunisov B.M.²

¹O‘zbekiston Respublikasi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish qo‘mitasi

²Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Nukus filiali.

Kirish. Bugungi kunda chorvachilikda tuya yetishtirish, O‘zbekiston Respublikasi, jumladan Qoraqalpog‘iston Respublikasi uchun iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega tarmoqlardan biri hisoblanadi. Tuyalar asosan yarim cho‘l va cho‘l hududlarda yetishtiriladi, ularning go‘шти, suti, junidan foydalaniladi. Biroq, ushbu hayvonlarning mahsuldorligi va sog‘lomligi ko‘plab omillarga, xususan parazitlar kasalliklar mavjudligiga bog‘liq.

Shular jumlasidan biri *Fasciola gigantica* (Cobbold, 1855) turiga mansub trematodaning chaqiradigan fasciolioz kasalligidir. Ushbu parazit asosan qoramol, qo‘y va echkilarda o‘rganilgan bo‘lsa-da, ayrim manbalarda tuyalarda ham uchirishi mumkinligi ko‘rsatib o‘tilgan. Trematoda hayvon organizmida jigar va safro yo‘llarida yashaydi, jigar to‘qimalarini yemiradi, qonni so‘rib yashaydi, natijada hayvonlarda umumiy holsizlik, kamqonlik, modda almashinuvi buzilishi kabi klinik belgilar yuzaga keladi.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi hududi o‘zining iqlimiy va geografik xususiyatlari jihatidan, *Fasciola gigantica* parazitining rivojlanish sikli uchun mos muhit hisoblanadi. Ayniqsa sug‘oriladigan yerlarda, suv havzalari yaqinida va salyangoz (oraliq mezbos) yashaydigan joylarda bu parazitning uchrashi ehtimoli yuqori. Qoramollarda ushbu parazitning keng tarqalganligi ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan bo‘lsa-da, aynan tuyalardagi holati yetarlicha o‘rganilmagan.

Shu boisdan mazkur tadqiqotning maqsadi - Qoraqalpog‘iston hududida tuyalarning *Fasciola gigantica* bilan zararlanish ehtimolini baholash, mavjud ma‘lumotlarni tahlil qilish va profilaktik choralarini ishlab chiqishga asos yaratishdan iboratdir.

Ishning maqsadi. Qoraqalpog‘iston hududida tuyalarning *Fasciola gigantica* (Cobbold, 1855) trematodasi bilan zararlanish darajasini o‘rganishdan iborat.

Material va usullar. Tadqiqotlar 2021-2025-yillar davomida Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Nukus filiali bazasida bajarilgan. Ayrim laboratoriya mashg‘ulotlari esa Qoraqalpog‘iston Respublikasi Hayvonlar kasalliklari tashxisi va oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi davlat markazida olib borilgan. Ko‘rsatilgan vaqt davomida Qoraqalpog‘iston Respublikasining tuyachilik rivojlangan tumanlarida *Fasciola gigantica* (Cobbold, 1855) trematodasini o‘rganishda eksperimental ishlar bajarilgan. Tadqiqot uchun materiallar tuyachilik xo‘jaliklari va qushxonalardan yig‘ilgan. *Fasciola gigantica* tur darajasida aniqlash maqsadida akademik K.I.Skryabinning to‘liq va to‘liq bo‘lmagan gelmintologik yorib ko‘rish metodi bilan tekshirib ko‘rildi. Tekshiruvdan o‘tkazilgan 38 bosh tuyalarda *Fasciola gigantica* aniqlangan. Invaziya intensivligi: 3-17 nusxa.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili. Qoraqalpog‘iston Respublikasi bo‘ylab olib borilgan tadqiqotlar davomida tuyalarda topilgan trematoda Fasciolidae oilasi, *Fasciola* avlodiga mansub *Fasciola gigantica* bilan zararlanganligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, tuyalarda qayd etilgan trematoda o‘t yo‘llari va o‘t pufagi, jigarda parazitlik qilishi aniqlandi.

Xulosa: *Fasciola gigantica* - Ayniqsa sug‘oriladigan yerlarda, suv havzalari yaqinida yashaydigan joylarda bu parazitning uchrashi ehtimoli yuqori. Qoraqalpog‘istondagi *Fasciola gigantica*ni farqlash uchun tuyalarning o‘t yo‘llari va o‘t pufagi, jigari o‘rganildi. Qoraqalpog‘iston bo‘ylab tabiiy yuqtirilgan tuyalar fasciolidlarini fenotipik jihatdan farqlash uchun aniq tahlil o‘tkazildi. Morfometrik tahlillar standartlashtirilgan o‘lchovlar yordamida amalga oshirildi. Asosiy komponentlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, Qoraqalpog‘istonda *Fasciola gigantica*ni standart populyatsiyalari orasida joylashgan bo‘lib oraliq shakllarning fenotiplari mavjudligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kunisov B.M., Maksudov A.A., Safarov A.A. Qoraqalpog‘iston hududida tarqalgan tuyalar (*Camelus dromedarius* Linnaeus, 1758) gelmintofaunasi // O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi axborotnomasi. - Nukus, - 2024. - №2(275), 50- 53 b.
2. Азимов Д.А., Дадаев С.Д., Акрамова Ф.Д., Сапаров К.А. Гельминты жвачных животных Узбекистана. – Ташкент: фан, 2015.
3. Скрыбин К.И. Методы полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая и человека.: - Ленинград.: 1-го МГУ, 1928.
4. Федотов, Д. Н., Комилжонов, С. К., & Кучинский, М. П. (2019). Структурно-функциональная характеристика яичников у крупного рогатого скота при применении витаминно-минерального препарата «Антимиопатик».
5. КОМИЛЖОНОВ, С. ВЕТЕРИНАРНАЯ МЕДИЦИНА В XXI ВЕКЕ: РОЛЬ БИОТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ. Витебская государственная академия ветеринарной медицины, Витебск КОНФЕРЕНЦИЯ: ВЕТЕРИНАРНАЯ МЕДИЦИНА В XXI ВЕКЕ: РОЛЬ БИОТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ Витебск-Самарканд, 30 января 2025 года Организаторы: Витебская государственная академия ветеринарной медицины, Витебск.

6. Юнусов, Х. Б., & Комилжонов, С. К. (2025). Влияние витаминно-минерального препарата на обмен некоторых минеральных веществ в крови у крупного рогатого скота.
7. ЮНУСОВ, Х., & КОМИЛЖОНОВ, С. РОЛЬ ВЕТЕРИНАРНОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ: К 100-ЛЕТИЮ ВИТЕБСКОЙ ОРДЕНА" ЗНАК ПОЧЕТА" ГОСУДАРСТВЕННОЙ АКАДЕМИИ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ. Витебская государственная академия ветеринарной медицины КОНФЕРЕНЦИЯ: РОЛЬ ВЕТЕРИНАРНОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ: К 100-ЛЕТИЮ ВИТЕБСКОЙ ОРДЕНА" ЗНАК ПОЧЕТА" ГОСУДАРСТВЕННОЙ АКАДЕМИИ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ Витебск, 04–05 ноября 2024 года Организаторы: Витебская государственная академия ветеринарной медицины.
8. Бакиров, Б., Рузикулов, Н. Б., & Сейпуллаев, А. К. (2024). ВЛИЯНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ «МЮСТА Н®» НА СОСТОЯНИЕ ОБМЕНА ВЕЩЕСТВ У КОРОВ В УСЛОВИЯХ ПРИАРАЛЬЯ. *Вестник Ошского государственного университета. Сельское хозяйство: агрономия, ветеринария и зоотехния*, (3), 89-95.
9. Досумбетович, А.С., и Кутлимуратович, С.А. Эффективные методы лечения скрытого хронического эндометрита у крупного рогатого скота в Каракалпакстане. *Академия Глоб*, 2 (05), 240-244.
10. Хайдарова, Ш. Р. (2024). ДОКЛАД НА НМС КАФЕДРЫ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ НА ТЕМУ «ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ ГЕНДЕРА В ЛИНГВИСТИКЕ».
11. Holmurotov, I. (2024). Janubiy Qoraqalpog'istondagi birikmali oykonimlarning o'ziga xos xususiyatlari. *IMRAS*, 7(3), 140-144.
12. Berdiyev, B. Konvensial Yondashuv Asosida Talabalarni Mustaqil Ta'lim Olish Samaradorligining Didaktik Imkoniyatlarini Rivojlantirish. *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal*, 675762.
13. Holmurotov, I. (2023). QORAKO'LCHLIKNI RIVOJLANTIRISHDA JUN MAHSULOTLARINING MUHIMLIGI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR. *Science and innovation*, 2(Special Issue 8), 371-374.
14. Холмуратов, И. (2021). Этимологический анализ некоторых ойконимов Южного Каракалпакстана. *Электронный инновационный вестник*, (2), 23-24.

МҮЙІЗДІ ІРІ ҚАРА ҚОРАЛАРЫНЫҢ МИКРОКЛИМАТ ПАРАМЕТРЛЕРІН ОҢТАЙЛАНДЫРУ ТӘСІЛДЕРІ

Койгельдинова А.С. в.ғ.к., қауымдастырылған профессор
Қазақстан, Семей қаласы, Шәкәрім университеті КеАҚ

Өзектілігі. Мал шаруашылығы, әсіресе ірі қара малын өсіру Абай облысының экономикасында маңызды рөл атқарады, тұрғындарды сүт және ет өнімдерімен қамтамасыз етіп, ауылдық жерлерде жұмыс орындарын сақтауға көмектеседі. Бұл облыста орналасқан «Шалабай» ЖШС, «Агрофирма Приречное» ЖШС және «Қалиқанұлы» шаруашылықтары ірі қара малды өсірумен айналысатын фермерлік кәсіпорындардың типтік мысалдары болып табылады, оларда малды күтіп-баптау аймақтағы климаттық жағдайларға байланысты бірқатар қиындықтарға тап болуда.

Абай облысы қатаң континенталды климатымен сипатталады: қысы суық (қаңтар айындағы орташа температура -17...-20 °С), ал жазы ыстық және құрғақ (шілде айындағы орташа температура +20...+25 °С). Бұл факторлар мал шаруашылығының жайлы микроклиматын сақтау үшін күрделі жағдайлар туғызады, бұл өз кезегінде малдың денсаулығына, әл-ауқатына және өнімділігіне тікелей әсер етеді. Микроклимат – бұл